

Magyarország „feltárult” nemzetközi versenyképessége közép-kelet-európai összehasonlításban

Oblath Gábor

*I. Bevezetés*¹

A közkeletű vélekedés szerint Magyarország nemzetközi versenyképessége jelentősen romlott a 2000-es években. Nemzetközi összehasonlításban gazdaságunk *összteljesítménye* 2004-től kezdve csakugyan gyengült, továbbá a gazdálkodás környezetét és intézményi feltételeit összehasonlító nemzetközi felmérések ugyancsak romlást jeleznek: a versenyképesség számos „minőségi” (intézményi/környezeti) mutatóját tekintve Magyarország hátrébb csúszott a nemzetközi sorrendekben.² Kérdés azonban, hogy ezek a jelzések valóban a nemzetgazdaság nemzetközi (vagyis külgazdasági) versenyképességéről tájékoztatnak-e.

Az *általános gazdasági teljesítmény*, valamint a *nemzetközi versenyképesség* megkülönböztetése különösen olyan körülmények között fontos, amelyek Magyarországot a 2001–2005-ös, majd pedig a 2006-ot követő időszakban jellemezték. Az első periódusban a hazai gazdaság egésze viszonylag gyorsan növekedett (2003-ig a fejlettebb EU-tagországokhoz való reálgazdasági felzárkózása is kiemelkedően gyors volt)³, ezt azonban fenntarthatatlan fiskális expanzió táplálta. Vajon az ekkor tapasztalt gyors növekedés együtt járt-e az ország külgazdasági versenyképességének javulásával? A 2006. évi fiskális kiigazítás után azonban éppen ezzel ellentétes makrogazdasági folyamatoknak lehettünk tanúi: a gazdaság általános relatív teljesítménye jelentősen gyengült (a kormányzati deficit lefaragása nyomán a belföldi kereslet számottevően csökkent és a gazdasági növekedés lassult) –, de ezzel együtt vajon az ország külgazdasági versenyképessége is romlott-e? Ezekre a kérdésekre csak akkor remélhetünk választ, ha elválasztjuk egymás-

---

¹ A fejezet támaszkodik a KOPINT Konjunktúra Kutatási Alapítványnak a Takarékbank megbízásából készített tanulmányára (Oblath *et al.* 2009).

² Ezekről lásd a fentebb hivatkozott KOPINT-tanulmány 7. fejezetét.

³ Lásd erről Oblath–Szörfi (2008).

tól az általános gazdasági teljesítmény, valamint a külgazdasági versenyképesség jelentését.

Ezek a megfontolások kellően motiválják írásunknak azt a kiindulópontját, hogy igyekszik határozott különbséget tenni a nemzetgazdaságok relatív (a versenytársakhoz viszonyított) *általános*, illetve *külgazdasági teljesítménye* között. Az utóbbira mint „*feltárult*” versenyképességre fogunk hivatkozni, amelyet alapvetően a kivitel külső piaci részesedésének változásaként értelmezzünk. Bemutatunk azonban egy alternatív megközelítést is, amely az „importbehatolás” alakulását veszi figyelembe, és a kétféle folyamat együttes hatásáról is képet adunk majd.

A kivitel külső, illetve a behozatal belső piaci részesedésének változása folyó és változatlan áron egyaránt értelmezhető. Mivel nincsenek egyértelmű támpontok annak eldöntéséhez, hogy melyik típusú mutató a megbízhatóbb (melyik jelzi a hosszabb távú versenyképesség alakulását), mindkettőt vizsgálni fogjuk. Bizonyos azonban, hogy a kivitel folyó áron mért külső tényezőre (vagy térvesztésre) nem csupán a versenyképesség javulásából (romlásából) eredhet, hanem például abból is, hogy az export olyan piacokra/termékcsoportokra szakosodott, ahol/amelyek iránt nőtt (csökkent) az összes kereslet. E tényezők különválasztására szolgál az úgynevezett *Constant Market Share* (CMS-) elemzés. Erre a módszerre támaszkodva fogjuk számszerűsíteni, hogy az EU-ba, illetve az EU extern (az EU-n kívüli országokba irányuló) kivitelben milyen szerepet játszott a versenyképességi hatás Magyarországon – más közép-kelet-európai országokkal összehasonlítva.

Az, hogy írásunk nem foglalkozik közvetlenül a nemzetközi versenyképesség okaival és tényezőivel, továbbá nem fogalmaz meg ajánlásokat arra nézve, hogyan kellene az ország versenyképességét javítani, nem azt jelenti, hogy ezeket ne tartanánk fontos kérdéseknek. Úgy véljük azonban, hogy először azt kell megérteni: voltaképpen *mi történt*, s csak ez után érdemes az okokat és a megoldásokat keresni. Írásunk elsősorban a történetek leírásához igyekszik adalékokkal szolgálni, de érinteni fogjuk a lehetséges magyarázatokat is.

Előrebocsátjuk, hogy elemzésünk *nem támasztja* alá azt a gyakran megfogalmazott, kategorikus ítéletet, amely szerint országunk külgazdasági versenyképessége romlott a 2000-es években. Látni fogjuk, hogy a kép igen összetett: a versenyképesség gyengülésének és javulásának jelei egyaránt kimutathatók. A folyamatok megítélése erősen függ attól, hogy (1) mely mutatókra támaszkodunk; (2) melyik viszonylatú (az EU-n belüli, illetve azon kívüli) kereskedelmet vizsgáljuk; (3) a versenytársak mely köréhez viszonyítunk; s végül (4) a 2000-es évek első vagy második felére fókuszál-

lunk (2004 után nemzetközi versenyképességünk javulásának egyértelmű jeleit is tapasztalhatjuk).

A továbbiakban először öt közép-kelet-európai ország makro- és külgazdasági indikátorait vetjük egybe, és ennek alapján mutatjuk be a hazai folyamatok sajátosságait. Ezt követően a négy visegrádi országra vonatkozó CMS-elemzés eredményeit ismertetjük, végül következtetéseket szűrünk le, és néhány tovább vizsgálendő kérdést fogalmazunk meg Magyarország nemzetközi versenyképességének alakulását illetően.

2. A hazai makrogazdasági és a külgazdasági teljesítmény nemzetközi összehasonlításban

2.1. A nemzetközi versenyképesség értelmezései és elemzésünk szemlélete

Miközben tekintélyes közgazdák „üresnek” minősítették a nemzetgazdasági szinten értelmezett versenyképesség fogalmát, mások azt mindenféle „jóval” kitöltötték. A tekintélyes közgazdászok egyike, a Nobel-díjas Paul Krugman (1994, 1996) a vállalatokra nézve értelmesnek, de a nemzetgazdaságokra alkalmazva értelmetlennek – sőt, veszélyes téveszmének – ítélte a fogalmat. A téma számos kutatója viszont – s nyomukban nemzetközi szervezetek és nagyszabású összehasonlító projektek – egy ország, illetve térség „jólét-generáló” képességévé tágította a versenyképesség fogalmának jelentését (pl. Aiginger 1998, 2006).⁴

Felfogásunk szerint a nemzetközi versenyképesség nemcsak mikro-, hanem nemzetgazdasági szinten is értelmezhető. Ugyanakkor problematikusnak tartjuk e fogalom olyan irányú/mértékű kitágítását, minek következtében jelentése összeesúszhat azokkal a tényezőkkel, amelyek egy ország relatív összteljesítményét (például gazdasági növekedését, termelékenységét vagy életszínvonalát) befolyásolják. Ezt a problémát és a versenyképesség értelmezéséhez kapcsolódó egyéb mellékvágányokat (így például a versenyképességnek az adószinttel vagy az állam terjedelmével való azonosítását) olyan módon kívánjuk elkerülni, hogy a nemzetközi versenyképességnek a *külgaz-*

---

⁴ Például a World Economic Forum versenyképességi jelentése a következő módon határozza meg a versenyképességet: „*We define competitiveness as the set of institutions, policies, and factors that determine the level of productivity of a country. The level of productivity, in turn, sets the sustainable level of prosperity that can be earned by an economy.*” (WEF-GCR 2010: 4).

dasági teljesítménnyel összefüggő, és a statisztikai adatok által *feltárt következményeire* fordítjuk a figyelmet.⁵

Statisztikai elemzésünk „aggregált” szemléletű: a nemzeti számlákra, valamint a külkereskedelmi statisztikákra támaszkodik. A feltárt összefüggések, illetve talányok háttérének alaposabb elemzéséhez mikrogazdasági (vállalati adatokon alapuló) vizsgálatokra is szükség van.

2.2. Relatív makrogazdasági és exportteljesítmény

Első kérdésünk úgy szól, hogy nemzetközi összehasonlításban miként alakult Magyarország *nemzetgazdasági*, illetve *exportteljesítménye* az elmúlt másfél évtizedben. Ennek vizsgálatához olyan mutatókra van szükség, amelyek azonos külső versenytársi körhöz viszonyítanak, s azokhoz – a kétféle összehasonlításban – azonos súlyokat rendelnek. Erre a célra kiválóan alkalmas az EU-Bizottság AMECO adatbázisában szereplő két indikátor: az egyik a GDP, a másik az áru- és szolgáltatás-export *változatlan áron* mért „relatív teljesítményének” alakulását jelzi.⁶ A hazai *külgazdasági* teljesítmény megítéléséhez azonban a folyó áron mért relatív változások ismerete is fontos; ehhez az AMECO adatbázisban szereplő (dollár alapú) relatív deflátorokat használjuk.

Az 1. ábra a GDP, a 2. ábra pedig az áru- és szolgáltatás-export relatív teljesítményét mutatja folyó és változatlan áron.

Az 1. ábrán a folyó áron (USD-ben) mért relatív GDP-növekedés és annak két összetevője, a relatív volumen-, illetve deflátorváltozás látható öt közép-kelet-európai országban, három időperiódusban. Ami a volumenben mért relatív összteljesítményt illeti, Magyarország mind az 1990-es évek második felében, mind pedig a 2000-es évek első felében igen jól teljesített. Mivel a GDP relatív árszint-változása önmagában nem tekinthető teljesítménymutatónak – ellenkezőleg, önmagában csupán a nemzetgazdasági szinten értelmezett ár-versenyképesség gyengülését mutatja –, figyelmet érdemel, hogy a második időszakban a GDP relatív árszintje is kivételes mértékben

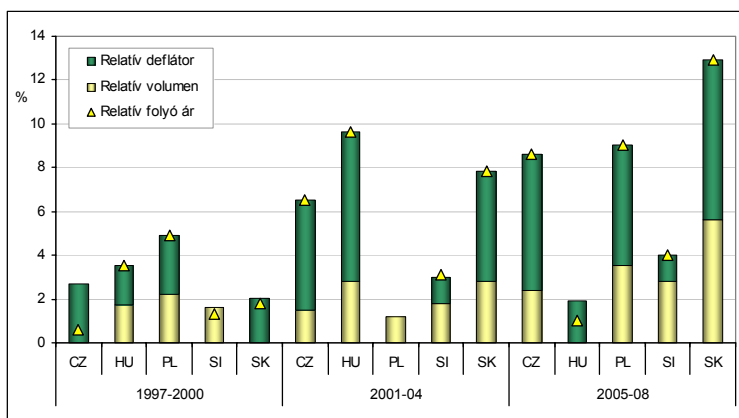
---

⁵ E tekintetben megközelítésünk szemlélete hasonlít Balassa Bélához (1965), aki a „feltárt” (*revealed*) komparatív előnyök – vagyis a külkereskedelmi szakosodás – alapján következtetett a komparatív előnyökre.

⁶ E mutatók arról tájékoztatnak, hogy a fő versenytársak – az ország kivételben képviselt arányokkal súlyozott – átlagához viszonyítva mennyivel nőtt gyorsabban/lassabban a GDP, illetve az áru- és szolgáltatás-kivitel. A mutatók: (1) „*GDP at constant prices, relative to a competitor group, double export weights*”; (2) „*Exports of goods and services at constant prices, relative to a competitor group, double export weights*”. Lásd: http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/SelectSerie.cfm

emelkedett, így 2001 és 2004 között Magyarországon volt a leggyorsabb a versenytársakhoz viszonyított nominális GDP-emelkedés. Csakhogy sem a GDP volumenének, sem pedig USD-ben mért relatív árszintjének növekedése (a valuta reálfelértékelődése) nem bizonyult fenntarthatónak – e tekintetben a hazai tapasztalatok merőben különböznek Csehországtól és Szlovákiától. Az utolsó időszakban egyértelműen romlott a hazai összeteljesítmény – mind szélesebb, mind pedig szűkebb összehasonlításban (a másik négy közép-kelet-európai országgal egybevetve), továbbá mind volumenben, mind pedig folyó áron mérve.

1. ábra. A relatív (34 ipari országhoz viszonyított) GDP-teljesítmény 1997 és 2008 között három időszakban, öt közép-kelet-európai országban – évi átlagos százalékos változás (%)

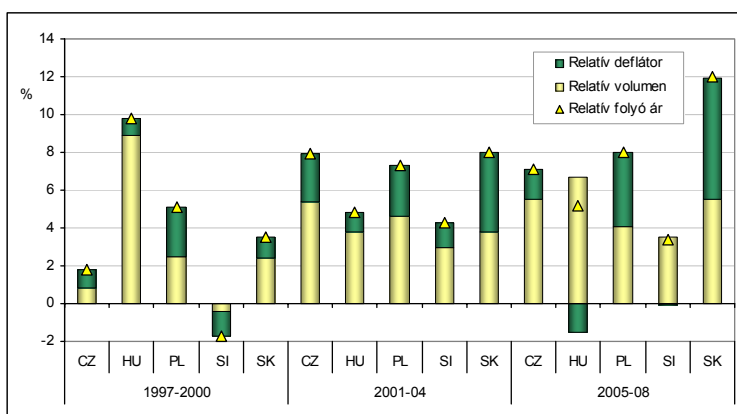

Forrás: Az AMECO adatbázis alapján saját számítás.

Az 1. ábra egyfajta hazai kudarc történetéről tudósít: 2005 után a hazai relatív nemzetgazdasági teljesítmény lényegesen gyengébbnek bizonyult, mint a megelőző időszakokban, ráadásul élesen elvált a többi közép-kelet-európai országtól. Ám a gazdasági növekedésnek az évtized első felében tapasztalt gyorsulása az EU-tagországok között egyedülállóan prociklikus (a fellendülésre ráerősítő) fiskális expanzióra támaszkodott⁷, s a költségvetési túlköltség elkerülhetetlen visszafogása 2006 után a gazdaság relatív összeteljesítményét is jelentősen visszavetette. Nyilván ez is befolyásolja azokat a közkeletű értelmezéseket, amelyek szerint Magyarország nemzetközi versenyképessége számottevően romlott az elmúlt években.

⁷ Lásd erről Oblath (2010).

2. ábra. A relatív (34 ipari országhoz viszonyított) exportteljesítmény 1997 és 2008 között három időszakban, öt közép-kelet-európai országban – évi átlagos százalékos változás (%)

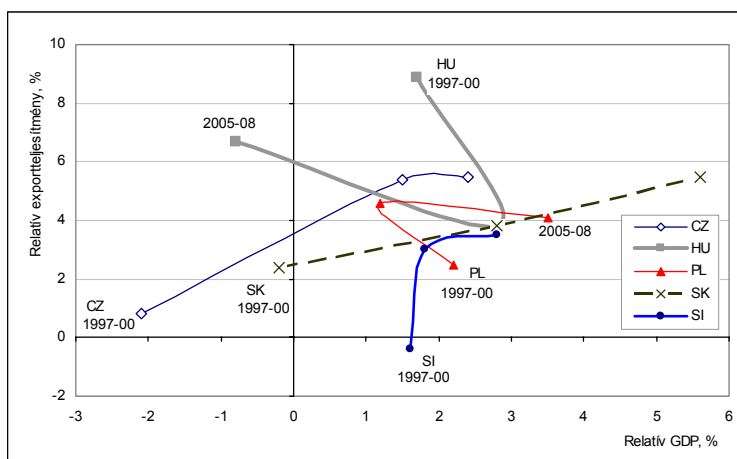

Forrás: Az AMECO adatbázis alapján saját számítás.

Az előbbtől azonban merőben eltérő képet mutat a 2. ábra, amely a relatív exportteljesítményekről (34 ipari országhoz viszonyított exportnövekedési többletről) tájékoztat. Ezt tekinthetjük a *feltárt nemzetközi versenyképesség* alapindikátorának, amely azt mutatja, hogy a legfontosabb versenytársakhoz viszonyítva (éves átlagban) mennyivel gyorsabban/lassabban bővült az egyes országok áru- és szolgáltatás-kivitele.

A relatív exportteljesítmény alapján – mind folyó áron, mind pedig volumenben mérve – Magyarország nemzetközi versenyképessége kimagasló mértékben javult az 1990-es évek második felében. A 2000-es évek első felében viszont egyfajta visszacsúszást tapasztalhattunk, mégpedig mind saját korábbi teljesítményünkkel, mind a másik négy országgal egybevetve. E relatív lemaradás folyó és változatlan áron egyaránt kimutatható. 2005 után azonban országunk feltárt versenyképessége (változatlan áron mérve) egyértelműen javult: az utolsó periódusban a hazai gazdaságnak sikerült (Szlovákiával együtt) a legnagyobb mértékben javítania volumenben mért kiviteli teljesítményét. Folyó áron azonban más a kép, mivel az utolsó időperiódusban a hazai kiviteli árak egyedülálló módon csökkentek. Amint látni fogjuk, ez a kontraszt – a folyó és a változatlan áron mért külgazdasági teljesítmény közötti eltérés – a hazai külkereskedelem csaknem valamennyi mutatóját jellemzi; erre később még visszatérünk.

3. ábra. A változatlan áron mért relatív GDP és az exportteljesítmény alakulása öt országban, három időperiódusban – évi átlagos növekedési ütemek (%)

Forrás: Az AMECO adatbázis alapján saját számítás

Jelmagyarázat: az egyes pontok a versenytársakhoz viszonyított GDP- (x tengely), illetve exportnövekedést (y tengely) jelzik három időszakban (1997–2000; 2001–2004; 2005–2008).

A feltárt nemzetközi versenyképesség és a nemzetgazdasági relatív összeteljesítmény *együttes* időbeni alakulása szerint is érdemes az országokat összehasonlítani egymással, mert ennek alapján hozzávetőleges képet kaphatunk arról, mennyiben (és mennyire) sajátosak a hazai folyamatok (lásd a 3. ábrát).

Ha a volumenben mért relatív GDP- és exportteljesítmény időbeni alakulását együtt vizsgáljuk, azt látjuk, hogy Magyarországot igen sajátos, a másik öt országtól merőben eltérő mozgások jellemzik. Az 1990-es évek második felében mind a GDP, mind pedig az export relatív növekedése kimagasló volt – olyannyira, hogy okkal keletkezhet az a benyomás: ehhez képest még a legjobb gazdaságpolitika mellett is nehéz lett volna mindkét dimenzióban egyszerre tovább javulni. Amint azonban utaltunk rá, a következő periódusban – a 2000-es évek első felében – a hazai gazdaságpolitika nemcsak a legjobbtól, hanem a jótól is nagyon távol került: a fiskális expanziót a valuta jelentős reálfelértékelődése kísérte. E kombináció feltárt következményei pedig pontosan megegyeztek azokkal, amelyekre egyszerű közgazdasági összefüggések alapján számítani lehet: a mesterséges keresletbővítés folytán átmenetileg gyorsult a GDP-növekedés, de a valuta reálfelértékelődése nyo-

mán számottevően gyengült a kivitel relatív teljesítménye. Végül az utolsó időszakban, 2005 és 2008 között tapasztalt változások is érthetőek: a költségvetési kiigazítással együtt járó belföldi kereslet-szűkítés visszafogta a gazdaság egészének növekedését, de a többi országhoz (és a korábbi időszakhoz) képest mérsékelt reálfelértékelődés (az exportárak relatív csökkenésével együtt) hozzájárult az export számottevő bővüléséhez.

Érdekes megfigyelni a 3. ábrán, hogy Magyarország és Szlovákia (szaggatott vonallal jelzett) folyamatai – a relatív összgazdasági, illetve külgazdasági teljesítményt tekintve – a 2000-es évek első felében összetalálkoztak. (Ebben az időszakban nagyjából azonos volt a két országnak a fő partnerekhez viszonyított GDP-, illetve exportnövekedési üteme.) Ezt követően azonban élesen elváltak a két ország útjai. Szlovákiában a partnerországokhoz viszonyított GDP- és exportnövekedés többlete egyaránt tovább emelkedett, miközben Magyarországon a GDP a partnerekhez képest visszaesett, ám a kiviteli teljesítmény kimagaslóan javult.

A Szlovákiában mindkét dimenzióban tapasztalt, egyenletes teljesítményjavulás egyfajta összehasonlítási alapot kínál a többi közép-kelet-európai országban megfigyelt változásokhoz. Ebben az összehasonlításban nemcsak a hazai, hanem a lengyelországi fejlemények is különösek: itt a 2000-es évek első felében mutatkoztak olyan irányú változások, mint nálunk az évtized második felében. A csehországi és szlovéniai folyamatok pedig lassítva tükrözik a Szlovákiát jellemző fejleményeket (ez Csehországra az utolsó, Szlovéniára viszont mindkét időszakra érvényes). A 3. ábra azonban nem csupán a múlt leírását tekintve érdekes, hanem prediktív ereje is lehet. Bár az öt ország között Szlovákia példája kétségtelenül kivételnek számít, az ábra azt sugallja, hogy a relatív külgazdasági teljesítmény tartós javulását a relatív összteljesítmény ugyancsak tartós javulása támaszthatja alá.

2.3. Az import részesedése az összes felhasználásban és a versenyképesség egyfajta szintetikus mutatója

A továbbiakban nézőpontot váltunk: a kivitel nemzetközi teljesítményét nem a relatív összgazdasági teljesítményhez, hanem az import belföldi térnyeréséhez viszonyítjuk. A nemzetgazdasági és a kiviteli teljesítmény összehasonlítása alapján világossá vált, hogy egyes időperiódusokban a kettő jelentősen elválhat egymástól. Az „importbehatolással” való egybevetés ellenben azt szolgálja, hogy magáról a külgazdasági versenyképességről szerezzünk további ismereteket. Hiszen egy kereskedelempolitikai szempontból nyitott gazdaságban – a visegrádi országok mindegyike még jóval az EU-csatlakozás

előtt ilyené vált – nemcsak az exportáló szektor versenyez a külföldi piacokon, hanem a hazai termelők is nemzetközi versenyben vannak a belföldi piacokon. A következőkben ez utóbbi hatást is igyekszünk számszerűsíteni.

Az „importbehatolás” javasolt mutatója a belföldi felhasználás és az export összegéhez viszonyítja a behozatalt. Azért támaszkodunk erre, nem pedig a gyakrabban használt import/belföldi felhasználás mutatóra, mert a vizsgált országok mindegyikében igen jelentős a kivitel importtartalma, s ezt figyelmen kívül hagyva téves következtetésekre juthatunk. Mindamelllett, nyomatékosan hangsúlyozzuk, hogy e korrigált mutató is csak a kivitel világpiaci részesedésének alakulásával összehasonlítva értelmezhető. A nemzetgazdaságok nemzetközi integrációjának (a globalizáció folyamatának) természetes kísérőjelensége, hogy a kivitel gyorsabban nő, mint a termelés, miközben a behozatal gyorsabban emelkedik, mint a felhasználás. Minthogy a folyamat kétirányú, az a következtetés, hogy az exportnak a GDP-t meghaladó növekedése a versenyképesség javulását jelzi, éppoly kevésbé lenne megalapozott, mint az, hogy az importnak az összes felhasználást meghaladó növekedése a versenyképesség romlását mutatja. A két mutató egybevetése viszont támpontot kínál annak megítéléséhez, hogy egyes időszakokban hogyan változott az országok „nettó” nemzetközi versenyképessége.

Az importbehatolási indikátort tehát az importnak a *belföldi felhasználás és az export összegéhez* viszonyított arányaként értelmezzük:

$$M / (BF + X),$$

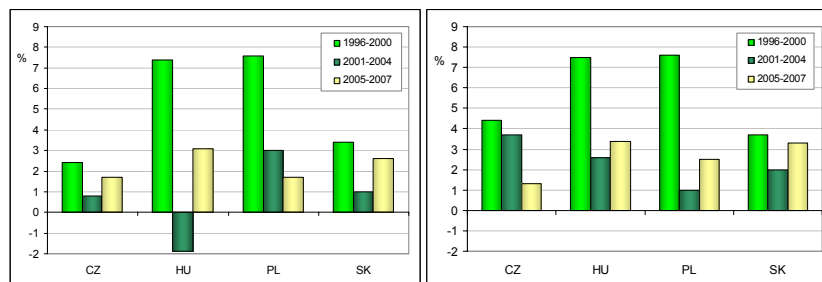
ahol M az importot, BF a belföldi felhasználást, X pedig az exportot jelöli.

Mivel magának az arányszámnak az országok közötti összehasonlítása kevésbé kifejező, annak egyes időszakokban mért évi átlagos változását mutatjuk be a négy visegrádi országra nézve, folyó és változatlan áron. (4. ábra.)

A folyó és változatlan áras „importbehatolás” (amelyre a továbbiakban *importhányadként* hivatkozunk) mutatóját az 1990-es, illetve a 2000-es évek között összehasonlítva, Magyarországra nézve hasonló kép bontakozik ki, mint amit az export külső piaci részesedését vizsgálva feltárult. A kilencvenes évek második felében folyó és változatlan áron egyaránt igen gyorsan nőtt az importhányad – ebben Lengyelországhoz hasonlítunk és a másik két országtól (főleg Csehországtól) különbözünk. A következő évtizedben viszont a *folyó áras mutató* nálunk eleinte csökken, majd nagyon lassan emelkedve, 2006–2007-ben éri el 2000. évi szintjét – ekkorra Lengyelországban 20%-kal, a másik két országban 10%-kal magasabbra emelkedett a mutató értéke. Ebben az időszakban a hazai *változatlan áron* mért importhányad

Csehországhoz és Szlovákiához hasonlóan (Lengyelországnál viszont jobban) emelkedik.

4. ábra. Az „importbehatolás” (import/összes felhasználás) alakulása folyó (bal oldali ábra) és változatlan áron (jobb oldali) 1995 és 2007 között, három időszakban – évi átlagos százalékos változás (%)

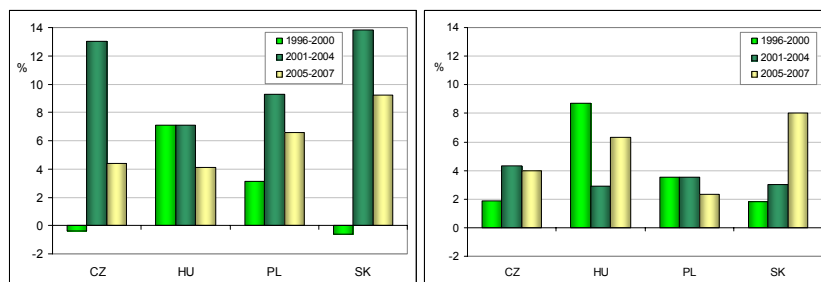

Forrás: Az UN National Accounts adatbázisa alapján saját számítás.

Talán nem fölösleges emlékeztetni arra, hogy az importhányad csökkenése – legalábbis az általunk választott egyszerű értelmezési keretben (egyéb tényezőket változatlanak tekintve) – a hazai termelés piaci teljesítményének/versenyképességének *javulását* jelzi. Eképpen az a konstelláció, amely a kivitel külső piaci részesedését vizsgálva, a versenyképesség esetleges romlásaként volt értelmezhető (a versenytársakkal összehasonlítva a piaci részesedés folyó áron kevésbé nőtt, mint változatlan áron), az importhányad tekintetében (változatlan áron növekedés, folyó áron visszaesés mutatkozik) ezzel szimmetrikus értelmezést indokolna a 2000-es évekre. E megközelítés alapján tehát az a következtetés adódna, hogy *folyó áron mérve a hazai versenyképesség javult* a másik három országgal összehasonlítva, míg változatlan áron nincs számottevő különbség (Lengyelországban az importhányad valamivel kevésbé emelkedett).

Úgy gondoljuk azonban, hogy ez az értelmezés elhamarkodott lenne; az importhányad változása csak a külső piaci részesedéssel kombinálva tekinthető a nemzetközi versenyképesség jelzőszámának; az összehasonlításhoz bemutatjuk a külső piaci részesedés változásának mutatóit is. (Lásd az 5. ábrát.)

5. ábra. A folyó (bal oldal) és változatlan áron (jobb oldal) mért külső piaci részesedés növekedése 1995 és 2007 között – évi átlagos százalékos változás (%)

Forrás: Az UN National Accounts adatbázisa alapján saját számítás.

Az 5. ábra a 2. ábrán már látott fejleményeket mutatja némileg más megközelítésben, a 6. ábra viszont az előbb bemutatott kétféle indikátor hányadosát szemlélteti. Ez az arányszám a külső és belső piaci versenyképesség változásának együttes hatását hivatott kifejezni folyó, illetve változatlan áron. (A mutató tartalmáról lásd a keretes írást.)

A versenyképesség szintetikus mutatója

A külső piaci részesedést (annak változását) az importhányaddal (annak változásával) hasonlítjuk össze:

X_i / Mw (i ország exportjának külső piaci részesedése)

$M_i / (BF_i + X_i)$ (i ország importhányada)

A szintetikus mutató:

$$(X_i / Mw) / [M_i / (BF_i + X_i)] = (X_i / M_i) * [(BF_i + X_i) / Mw],$$

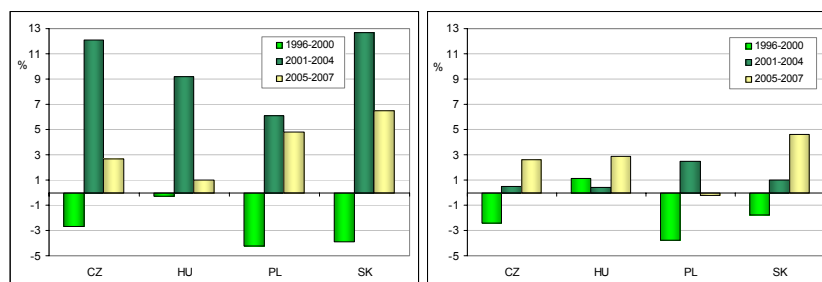
vagyis

a külső exporthányad (részesedés a világimportban) és az importhányad aránya = az importfedezeti hányad (az import hány százalékát fedezi az export), korrigálva a hazai ország összes keresletének a világ importkeresletéhez viszonyított arányával.

Jelölések: X_i : i ország exportja, Mw : világimport, BF_i : i ország belföldi kereslete X_i : i ország exportja.

A 6. ábra e mutató 2000. évi bázison számított változásáról ad képet.

6. ábra. A nemzetközi versenyképesség folyó (bal oldal), illetve változatlan áron(jobb oldal) mért szintetikus mutatójának alakulása a visegrádi országokban 1995 és 2007 között három időszakban – évi átlagos százalékos változás (%)

Forrás: Az UN National Accounts adatbázisa alapján saját számítás.

E kombinált mutató *folyó áras* értékének alakulása alapján olyan benyomás keletkezhet, mintha a magyar gazdaság versenyképessége – időben, illetve nemzetközileg összehasonlítva – az 1990-es évek második felében alig változott volna, ellenben a 2000-es évek elején (2004-ig) jelentősen erősödött volna. Ez azonban ellentétes mindazzal, amire más megközelítések (köztük a külső piaci részesedés alakulása) alapján eddig jutottunk. Különösen fontos, hogy a *változatlan áron* mért szintetikus versenyképességi indikátor is ellentétes irányú változásokat jelez – ezért számunkra végül nem is kérdés, hogy a kettő közül melyiknek higgyünk. Az adatok egybevetése alapján úgy látjuk, hogy a folyó áras összehasonlításokat – legalábbis rövid távon – meghatározó módon befolyásolhatják az árfolyamváltozások *technikai* hatásai, amelyek azonban ellentétesek lehetnek a közgazdasági hatásokkal (a legfontosabb: a valuta reálfelértékelődése „statisztikailag” csökkenti a folyó áron mért importhányadot, a közgazdasági hatás viszont fordított irányú). Mindezekért Magyarországra nézve a *változatlan áron* mért szintetikus mutató jelzéseit tekintjük mérvadónak, amelyek szerint a hazai gazdaság „nettó” nemzetközi versenyképessége számottevően javult a kilencvenes évek második felében, határozottan gyengült a 2000-es évek elején, 2004 után viszont – Csehországhoz és Szlovákiához hasonlóan – a javulás egyértelmű jelei láthatók.⁸

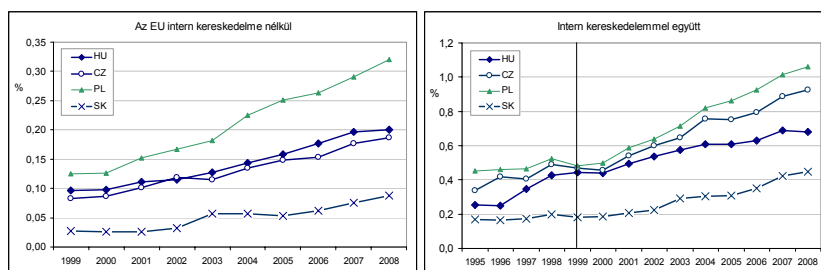
⁸ Lehetséges, hogy a másik három országra nézve a folyó áras összehasonlítás indikációi is jók, vagy akár jobbak is, mint a változatlan áras mutató jelzései – ez a lehetőség főként Lengyelország esetében vetődik fel.

3. A kivitel viszonylati szerkezetváltozása és a CMS-elemzés eredményei

3.1. Viszonylati reorientáció

A hazai kivitel viszonylati szerkezetének változását az EU-n belüli *relatív* – más új EU-tagországokhoz viszonyított – térvesztés és az EU-n kívüli térnyerés jellemezte a 2000-es években (7. ábra).

7. ábra. Az EU intern kereskedelme nélkül (bal oldali ábra) és az intern kereskedelemmel együtt (jobb oldali ábra) mért részarányok a világexportban – folyó áron (%)

Forrás: Az AMECO adatbázis alapján saját számítás.

A folyó áron mért hazai relatív exportteljesítmény megítélése erősen függ attól, hogy az EU-n belüli kereskedelmet egyfajta kiterjesztett „belkereskedelemnek” vagy „igazi” külkereskedelemnek tekintjük-e. Az előbbi – az EU intencióinak és statisztikai számbavételének is megfelelő – felfogás szerint Magyarország pozíciói folyamatosan javultak a nemzetközi kereskedelemben (lásd a bal oldali ábrát). Ha viszont az Európai Unióval folytatott kereskedelmet is valódi külkereskedelemnek tekintjük, akkor a másik három országhoz képest a 2000-es években lemaradtuk. Ez jól látható a Csehországgal való egybevetés alapján: amíg az EU intern kereskedelme nélkül mért világkereskedelemben Csehországot kissé meghaladó mértékben javultak a hazai exportpozíciók, addig az EU-n belüli kereskedelmet is figyelembe véve – az EU-piacokon tapasztalt viszonylagos térvesztés folytán – gyengébben teljesítettünk.⁹

⁹ Az EU-piacokon tapasztalt hazai relatív térvesztés közgazdaságilag indokolt lehetett: egyes (gravitációs modelleken alapuló) számítások szerint Magyarország „túlkereskedett” a régi EU-tagországokkal az 1990-es évek végén (Bussiere–Fidrmuc–Schnatz 1995).

A következőkben azt vizsgáljuk, hogy e regionális eltolódás közepette hogyan alakult nemzetközi versenyképességünk a kétféle fő viszonylatban. Ehhez nyújt segítséget az úgynevezett CMS-elemzés.

3.2. A hazai versenyképesség összehasonlító vizsgálata CMS-elemzéssel¹⁰

A CMS-elemzés (*constant market share analysis*) olyan módszer, amellyel a nemzetgazdaságok nemzetközi versenyképességének feltárult következményei számszerűsíthetők.¹¹ Az elemzési keret abból indul ki, hogy egy adott ország (folyó áron mért) exportjának *külső piaci részesedése* két különböző okból emelkedhet. Egyrészt azért, mert az exportban nagy súllyal szerepelnek olyan termékcsoportok, amelyek iránt a külső kereslet az átlagosnál gyorsabban bővül – a piaci részesedés ebből eredő gyarapodását *nem tekinthetjük* a versenyképesség (javulása) jelének.¹² Másrészt azért, mert egyes termékcsoportok kivitele gyorsabban nő, mint azok külső kereslete – voltaképpen ezt tulajdoníthatjuk a javuló versenyképesség hatásának. Ennek alapján adott ország kivitelének változása három komponensre bontható:

$$\Delta X = X * \Delta M / M + \text{„strukturális hatás”} + \text{„versenyképességi hatás”},$$

ahol: ΔX az export növekménye folyó áron, X az export értéke a bázisidőszakban, $\Delta M/M$ pedig a külső piac méretének relatív változása, ugyancsak folyó áron. A strukturális hatás – ha pozitív – azt mutatja, hogy ΔX -hez mennyiben járult hozzá az, hogy az export olyan termékcsoportokra (esetleg országokra) specializálódott, amelyek iránt (ahol) az átlagosnál gyorsabban nőtt a kereslet. A változásnak azt a részét tulajdoníthatjuk a „versenyképességi hatásnak”, amelyet a piacok általános bővülésével, valamint „strukturális hatásokkal” nem lehet megmagyarázni.

A CMS-módszerrel kapcsolatban figyelmeztetnünk kell arra, hogy az elemzés folyó áras (euróban kifejezett) adatokon alapul, ezért érzéketlen azokra a korábban tett megkülönböztetésekre, amelyek a folyó, illetve változatlan áron mért exportteljesítmények (piaci részesedések) alakulásához

¹⁰ A CMS-elemzés elkészítésében Nagy Ágnes és Vakhal Péter működött közre.

¹¹ A CMS-elemzésről lásd például: ECB (2005), Merkie–Meer (1988) és Skriner (2009).

¹² Például nem értelmezzük egy nyersanyag-exportáló ország nemzetközi versenyképessége javulásaként (illetve romlásaként) azt a körülményt, hogy fellendül (illetve visszaesik) az adott nyersanyag iránti nemzetközi kereslet.

kapcsolódnak – ezek különösen Magyarország relatív teljesítményének/versenyképességének megítélése szempontjából lehetnek fontosak. (Az alábbi keretes írás tartalmazza a statisztikai adatokon alapuló dekompozícióhoz szükséges formulákat.)

Az exportnövekmény formális dekompozíciója

Az alábbiakban formálisan is bemutatjuk az exportnövekmény felbontását három komponensre. A változást (a növekményt) Δ -vel jelölve:

$$\Delta X_i = \sum \Delta x_{ij} = \sum x_{ij}(\Delta M / M) + \sum x_{ij}[(\Delta M_j / M_j) - (\Delta M / M)] + \sum x_{ij}[(\Delta x_{ij} / x_{ij}) - (\Delta M_j / M_j)]$$

ahol az i index az exportáló országot, j pedig a termékcsoporthoz, X az exportot M pedig a partnerországok (illetve térség) importját jelöli. Eszerint X_{ij} az i -edik ország j -edik termékcsoporthoz tartozó kivitelét, M_j pedig a j -edik termékcsoporthoz tartozó összes importját jelöli.

A fenti képletben az első tag

$$\sum x_{ij}(\Delta M / M)$$

mutatja az általános piacbővülés hatását; a második tag

$$\sum_i x_{ij}[(\Delta M_j / M_j) - (\Delta M / M)]$$

adja meg a „strukturális hatást”, végül a harmadik tag, vagyis a „maradék”

$$\sum_i x_{ij}[(\Delta x_{ij} / x_{ij}) - (\Delta M_j / M_j)]$$

a versenyképességi hatást mutatja.

3.3. A visegrádi országok versenyképessége az EU importjában

Első lépésként a négy visegrádi ország versenyképességének a CMS-módszerrel mért alakulását mutatjuk be az EU importjához viszonyítva. Az EU egészének importját kétféle módon értelmezzük: egyrészt a térség intern (a tagországokból származó), másrészt teljes (intern + extern) behozatalaként. Az 1. táblázat a fentiekben ismertetett módszer szerinti (az árucsoportok SITC¹³ kétszámjegyű felbontásán alapuló) dekompozíció eredményeit tartalmazza.

¹³ Standard International Trade Classification

A CMS-elemzés eredményei alapvetően egybevágóak azokkal a megállapításokkal, amelyekre az eddigiekben – kevésbé kifinomult módszerekkel – jutottunk, de azokat több ponton ki is egészítik. Az időszak egészére (1999–2008) vonatkozó eredmények azt mutatják, hogy az összehasonlított országok közül a hazai, EU-viszonylatú export növekedéséhez járult legkevésbé hozzá a versenyképesség javulása, ellenben a hazai kivitel esetében volt a legerősebb a külső piac bővüléséből eredő – vagyis az ország időközi saját teljesítményétől független – hatás. Meglepő azonban, hogy másokkal összehasonlítva nálunk igen jelentős a negatív szerkezeti hatás (különösen az EU teljes importját tekintve), ami arra utal, hogy kivitelünk olyan termékcsoportokra specializálódott, amelyek külső piacainak bővülése *folyo áron* az átlagosnál lassúbb volt.

1. táblázat. A visegrádi országok EU-ba irányuló exportnövekményének dekompozíciója az EU intern, valamint teljes (intern + extern) behozatalának alakulása alapján 1999 és 2003, 2005 és 2008, valamint 1999 és 2008 között – százalékos hozzájárulások a kivitel növekményéhez (%)

Időszak	Ország	EU27 intern import alapján			EU27 teljes import alapján		
		Piac-bővülés	Szerkezeti hatás	Versenyképesség	Piac-bővülés	Szerkezeti hatás	Versenyképesség
1999–2003	Csehország	34,9	–1,6	66,8	35,1	–4,1	69,0
	Lengyelország	29,4	0,4	70,2	29,7	–1,5	71,8
	Magyarország	41,0	–4,1	63,1	41,3	–7,2	66,0
	Szlovákia	27,0	0,3	72,7	27,2	–1,5	74,3
2005–2008	Csehország	39,2	–2,7	63,5	44,9	–7,7	62,8
	Lengyelország	39,7	0,7	59,5	45,5	–3,6	58,2
	Magyarország	56,9	–15,7	58,8	65,1	–20,1	55,0
	Szlovákia	26,7	–0,2	73,5	30,6	–2,6	72,1
1999–2008	Csehország	27,8	0,2	71,9	31,2	–2,9	71,7
	Lengyelország	24,8	2,5	72,6	27,9	0,1	72,0
	Magyarország	42,6	–5,0	62,3	47,8	–10,7	62,9
	Szlovákia	21,1	2,1	76,9	23,6	–0,1	76,5

Forrás: Az EUROSTAT E-Comext adatbázisa alapján saját számítás.

Az első és a második részperiódus (egyrészt 1999–2003, másrészt 2005–2008) összehasonlítása alapján kitűnik, hogy a versenyképességi hatás gyengülése a második időszakban következett be, és ekkor vált erősen negatívvá a szerkezeti hatás is. Fontos azonban, hogy a versenyképességi hatás mindvégig pozitív és számottevő nagyságú volt; jelentősége csak a másik három országgal, illetve a két periódust összehasonlítva minősíthető gyengének.

De vajon hogyan alakult e háromféle hatás az EU-n kívüli kereskedelemben? A következő lépésben erre keressük a választ.

3.4. A visegrádi országok EU-n kívüli kivitelének versenyképessége az EU extern kivitelének fényében

Az előzőek után az látszana logikusnak: a *világ importját* tekintjük összehasonlítási alapnak ahhoz, hogy képet kapjunk az egyes országok szélesebb (az EU-n kívüli piacokon is megmutató) versenyképességéről. Az EU-n kívüli kivitel tekintetében azonban – az összehasonlíthatóságot biztosítandó – nem a világimportot, hanem az EU összes extern kivitelét tekintettük viszonyítási pontnak, amely utóbbi az EU-országok termékei iránt megnyilvánult külső keresletet mutatja. E megközelítés természetesen módosítja – a vizsgált időszakban szűkíti is – a külső „piacbővülés” jelentését, hiszen a (mai) EU egésze extern kivitelének részaránya 1999 és 2008 között csökkent a világkereskedelemben.¹⁴ Emellett a világimport bővülésének szerkezete is különbözött az EU összes kivitelétől – vagyis számszerű elemzésünk egyfajta redukált megközelítésnek tekinthető.¹⁵ Megközelítésünk mellett szól azonban, hogy bennünket nem elsősorban az érdekel, hogy a visegrádi országok (köztük Magyarország) hogyan teljesített egyes ázsiai vagy latin-amerikai országokhoz viszonyítva, hanem az, hogy az EU egészéhez mérten hogyan alakult teljesítménye. Erre pedig éppen az EU extern kivitelével történő egybevetés alkalmas; az összefoglaló eredményeket a 2. táblázat alsó része tartalmazza. (A felső rész az összehasonlíthatósághoz az 1. táblázatban közölt ide vonatkozó adatokat reprodukálja).

---

¹⁴ Pontosabban 1999 és 2003 között enyhén (18-ról 18,4%-ra) emelkedett, utána viszont csökkent (2005-ben 17,2%-ra, 2008-ban pedig 16,3%-ra) a mai EU-tagországok együttes extern kivitelének a világexportban képviselt részaránya.

¹⁵ Az Európai Központi Bank (ECB) elvégezte az eurózónára vonatkozó CMS-elemzést, amelyben a világkereskedelem bővülése volt a viszonyítási alap – lásd ECB (2005).

2. táblázat. A visegrádi országok EU-n belüli (intern) és EU-n kívüli (extern) exportja növekményének dekompozíciója – százalékos hozzájárulások (%)

A növekmény összetevői ...	1999–2003			2005–2008			
	Piacbővülés	Szerkezeti hatás	Versenyképesség	Piacbővülés	Szerkezeti hatás	Versenyképesség	
... az EU intern importjához viszonyítva	Csehország	34,9	-1,6	66,8	39,2	-2,7	63,5
	Lengyelország	29,4	0,4	70,2	39,7	0,7	59,5
	Magyarország	41,0	-4,1	63,1	56,9	-15,7	58,8
	Szlovákia	27,0	0,3	72,7	26,7	-0,2	73,5
	<i>Együtt</i>	<i>33,3</i>	<i>-1,2</i>	<i>67,9</i>	<i>39,9</i>	<i>-3,3</i>	<i>63,3</i>
... az EU extern exportjához viszonyítva	Csehország	36,4	-1,3	64,8	27,5	-1,5	74,0
	Lengyelország	32,6	-0,7	68,1	24,8	-0,7	75,8
	Magyarország	38,4	-1,7	63,3	27,0	0,1	72,9
	Szlovákia	16,7	-1,5	84,8	29,0	-1,2	72,2
	<i>Együtt</i>	<i>32,4</i>	<i>-1,2</i>	<i>68,8</i>	<i>26,5</i>	<i>-0,7</i>	<i>74,2</i>

Forrás: Az EUROSTAT E-Comext adatbázisa alapján saját számítás.

A táblázatban közölt számítási eredmények legfontosabb üzenete, hogy a 2000-es években Magyarország EU-n kívüli exportját (lásd a táblázat alsó öt sorát) más természetű folyamatok jellemezték, mint az EU-ba irányuló kivitelét. A számítások azt jelzik ugyanis, hogy a hazai kivitel bővülésére gyakorolt versenyképességi hatás gyengülése a 2000-es évek folyamán csak az EU-n belüli kereskedelmet jellemezte. Az Európai Unió kívüli kivitelben éppen ellenkezőleg, egyértelműen nőtt a versenyképességi hatás szerepe a vizsgált periódusban. E tekintetben a hazai tapasztalatok hasonlítanak Lengyelországhoz, ellenben kifejezetten eltérnek Szlovákiáétól, ahol a versenyképességi hatás szerepe csökkent a vizsgált időszakban.

Erről közelebbi képet is kapunk a 3. táblázat alapján, amely az egyes országok részesedését mutatja a négy ország *együttes* kivitel-növekményében (illetve annak két fontos összetevőjében) az eltérő viszonylatú exportokat tekintve. (A szerkezeti hatást elhagytuk, mivel ez az országok többségében – s így a térség egészében – negatív előjelű volt.) A másik két komponenshez – a piacbővülési, illetve versenyképességi hatáshoz – való országonkénti hozzájárulások viszont jól értelmezhetők, és összehasonlításuk tanulságokkal is szolgál.

Ami az EU-tagországokba irányuló kivitel bővülésében való részesedések időbeni alakulását illeti (3. táblázat az első három számoszlop), a táblázat

adatai az eddig már látottakat helyezik el a visegrádi országokat jellemző folyamatokon belül.

Az EU extern kivitelében való részesedések alakulása alapján viszont éppen ellentétes országokénti tendenciákat tapasztalhatunk (lásd a 3. táblázat utolsó három oszlopát). Ebben a viszonylatban Magyarország és Lengyelország nyert teret, s relatív vesztesnek Csehország, és főként Szlovákia bizonyult. Figyelmet érdemel, hogy Magyarország relatív részesedésének emelkedése főként a versenyképességi hatáshoz köthető (a relatív piacbővülési hatás változása negatív), ami nemcsak azt jelzi, hogy indokolatlan a hazai versenyképesség általános romlásáról beszélni, hanem azt is, hogy az ország relatív pozíciói olyan időszakban javultak, amelyet szűkebb régióink (és közvetlen versenytársaink) kivitelének rendkívül gyors növekedése jellemezett.

3. táblázat. *A visegrádi országok együttes kivitelének növekményében és annak tényezőiben való részesedések alakulása (% , illetve százalékpont)*

	Intern EU-importhoz viszonyítva			Extern EU-exporthoz viszonyítva		
	1999– 2003	2005– 2008	Változás (%-pont)	1999– 2003	2005– 2008	Változás (%-pont)
Magyarország						
Exportnövekmény	22,6	16,5	-6,1	25,9	27,9	2,0
Piacbővülés	27,9	23,6	-4,3	30,7	28,5	-2,2
Versenyképesség	21,0	15,4	-5,7	23,9	27,4	3,6
Csehország						
Exportnövekmény	29,2	31,5	2,3	22,0	22,6	0,6
Piacbővülés	30,6	31,0	0,3	24,7	23,5	-1,3
Versenyképesség	28,7	31,6	2,8	20,7	22,5	1,8
Lengyelország						
Exportnövekmény	33,3	32,7	-0,6	36,2	38,7	2,5
Piacbővülés	29,5	32,6	3,1	36,3	36,3	-0,1
Versenyképesség	34,4	30,7	-3,6	35,8	39,5	3,7
Szlovákia						
Exportnövekmény	14,8	19,2	4,4	15,9	10,8	-5,1
Piacbővülés	12,0	12,9	0,8	8,2	11,8	3,6
Versenyképesség	15,9	22,3	6,5	19,6	10,5	-9,1

Forrás: Az EUROSTAT E-Comext adatbázisa alapján saját számítás.

4. Összefoglalás

Írásunk a visegrádi országokkal való összehasonlításban és az elmúlt másfél évtized – elsősorban azonban a 2000-es évek – folyamatai alapján igyekezett Magyarország *feltárult* nemzetközi versenyképességről képet adni. Az, hogy a feltárult versenyképességgel foglalkoztunk, azt jelenti, hogy elsősorban a versenyképességnek a statisztikai adatok alapján megmutatózó következményeit vizsgálatuk, s viszonylag csekély figyelmet fordítottunk annak okaira, illetve tényezőire.

Abból indultunk ki – s ezt az összehasonlított országok adataival alá is támasztottuk –, hogy a gazdaságok nemzetközi versenyképessége nem azonosítható relatív összteljesítményükkel (a GDP más országokhoz viszonyított emelkedésével). Ugyanakkor hangsúlyoztuk és számokkal is illusztráltuk, hogy a külgazdasági teljesítmény alapján értelmezett versenyképesség sem jellemezhető egyetlen mutatóval. Megítélése függ attól, hogy folyó vagy változatlan áron mérünk-e; az export külső tényerését, az import behatolását vagy a kettő nettó hatását vizsgáljuk; továbbá attól, hogy melyik földrajzi viszonylatban tapasztalt kiviteli teljesítmény alapján értékeljük a versenyképesség alakulását.

Ezek a megkülönböztetések különösen fontosak a Magyarországot jellemző folyamatok értelmezése és értékelése szempontjából. Nálunk a 2000-es években – főként az évtized második felében – igen éles kontraszt mutatkozott egyfelől a nemzetgazdaság összteljesítménye, másfelől a kivitel relatív teljesítménye között: az előbbi egyértelműen romlott, miközben az utóbbi javulására számos jel mutat. A jelek azonban többféleképpen is olvashatók: folyó áron ugyanis nem változott, illetve gyengült, ellenben változatlan áron mérve határozottan erősödött külgazdasági versenyképességünk. Az sem mindegy, melyik viszonylatú kivitelt tekintjük: az EU-n belüli kereskedelemben gyengült, ellenben az EU extern kiviteléhez viszonyítva biztosan javult exportunk versenyképessége.

Megállapításaink szerint indokolatlan a hazai gazdaság versenyképességének általános romlását emlegetni, ebből azonban nem adódnak a túlra vonatkozó gazdaságpolitikai következtetések. A versenyképesség javulásának jeleit nehéz lenne gazdaságpolitikai lépésekkel összekapcsolni. Inkább arról lehet szó, hogy az exportáló vállalatok a gazdaságpolitikai kilengésekkel szemben ellenállóbbak, mint a vállalati szektor egésze. Ezt a feltételezést, csakúgy, mint a hazai nemzetközi versenyképesség 2005 utáni javulásának makrogazdasági jeleit, mikrogazdasági adatok alapján kell majd ellenőrizni.

IRODALOM

- Aiginger, K. 1998: A framework for evaluating the dynamic competitiveness of countries. *Structural Change and Economic Dynamics*, no. 9.
- Aiginger, K. 2006: Competitiveness: From a dangerous obsession to a welfare creating ability with positive externalities. *Journal of Industry, Competition and Trade*. no. 6.
- Balassa B. 1965: Trade liberalization and “revealed” comparative advantage. *The Manchester School*, vol. 33, 99–123. p.
- Bussiere, M. – J. Fidrmuc – B. Schnatz 2005: Trade integration of Central and Eastern European Countries: Lessons from a gravity model. Working Papers, no. 105, Oesterreichische Nationalbank (Austrian Central Bank).
- ECB 2005: European Central Bank: Competitiveness and export performance of the euro area in Occasional Paper Series. no. 30. Frankfurt am Main: ECB. Letölthető: <http://www.ecb.int/pub/pdf/scops/ecbocp30.pdf?cf7aa809c5b0a01e740c400d67d724d5ECB> (Letöltés dátuma: 2010. június 23.)
- Krugman, P. 1994: Competitiveness: A dangerous obsession. *Foreign Affairs*, no. 2.
- Krugman, P. 1996: Making sense of the competitiveness debate. *Oxford Review of Economic Policy*, no. 3.
- Merkie, A. – T. van der Meer 1988: A theoretical foundation for constant market share analysis. *Empirical Economics*, vol. 13, issue 2.
- Oblath G. 2010: A költségvetési felelőtlenség ellensúlya. Magyarország Politikai Évkönyve 2009-ről. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány.
- Oblath G. – Bartha A. – Nagy Á. – Vakhal P.: 2009: Magyarország és más kelet-közép-európai országok nemzetközi versenyképességének alakulása a rendszerváltástól napjainkig. Budapest: KOPINT Konjunktúra Kutatási Alapítvány.
- Oblath G. – Szörfi B. 2008: Makrogazdasági konvergencia az EU új tagországaiban. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. szerk.: *Társadalmi riport, 2008*. Budapest: TÁRKI, 204–225. p.
- Skriner, E. 2009: Competitiveness and specialisation of the Austrian export sector. A constant-market-shares analysis. *Economics Series* no. 235, Institute for Advanced Studies.
- WEF-GCR 2010: World Economic Forum: The Global Competitiveness Report. Geneva: WEF.